

Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΒΗΜΑΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΝ (ΑΥΤΟ)ΚΡΙΤΙΚΟ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΠΑΠΑΤΑΞΙΑΡΧΗΣ

Juan Gris, 1915.

Με αφορμή το «Κείμενο διαβούλευσης»¹ για την Ανώτατη Εκπαίδευση και στο πλαίσιο της σχετικής συζήτησης παραθέτω κάποιες σκέψεις. Βασίζομαι στην μακρόχρονη, πλέον, διδακτική, ερευνητική και διοικητική εμπειρία μου στο Πανεπιστήμιο για να παρέμβω με διάθεση κριτικά εποικοδομητική. Μιλώ ως διδάσκων που συνεργάστηκε με συναδέλφους του για να στήσουν και να λειτουργήσουν εκπαιδευτικές και ερευνητικές δομές σε νεοσύστατο τμήμα μεγάλου περιφερειακού Πανεπιστημίου μετά τη σημαντική νομοθετική μεταρρύθμιση του 1982. Επίσης ως κοινωνικός επιστήμονας που γνώρισε τα οφέλη που επέφερε ο ν.1268 στην ανανέωση και διεύρυνση του επιστημονικού πεδίου. Τέλος ως πολίτης που προβληματίζεται για το μέλλον των δημόσιων αγαθών σε μια κοινωνία που βρίσκεται σε βαθιά οικονομική και κοινωνική κρίση.

Ξεκινώ με την κεντρική μου θέση.

Υποστηρίζω ότι ωρίμασαν οι συνθήκες για να προχωρήσουμε σε ένα *εναλλακτικό σχέδιο για το ελληνικό Πανεπιστήμιο*

Ο Ευθύμιος Παπαταξιάρχης διδάσκει κοινωνική ανθρωπολογία στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

- που θα επεξεργαστεί η ίδια η πανεπιστημιακή κοινότητα με δική της πρωτοβουλία «από τα κάτω»,
- που θα προκύψει με τη συμβολή όλων των συνιστωσών του Πανεπιστημίου,
- που θα αξιοποιεί την εμπειρία από την εφαρμογή του ν. 1268/1982 και των διαδοχικών τροποποιήσεών του,
- που θα εδράζεται σε έναν κριτικό και σε βάθος απολογισμό για το σύνολο της περιόδου 1982-2010,
- που θα συζητηθεί στη βάση ενός δεσμευτικού χρονοδιαγράμματος χωρίς τους χρονικούς περιορισμούς που πρόσφατα προσδιόρισε το Υπουργείο αλλά θα προσφέρει την αναγκαία άνεση χρόνου για ουσιαστική διαβούλευση.

Με μια κουβέντα, εκτιμώ ότι μπροστά στα σωρευμένα προβλήματα η επιβεβλημένη αλλαγή στο Πανεπιστήμιο είναι ένα πραγματικά μεγάλο διακύβευμα. Γι' αυτό πρέπει να γίνει με μικρά, προσεκτικά, σταθερά βήματα.

Εξηγούμαι. Τα τελευταία χρόνια στην ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ζούμε τη διαπάλη ανάμεσα σε δύο δυνάμεις. Από την μία πλευρά είναι οι ποικίλες πολιτικές ηγεσίες του Υπουργείου Παιδείας. Παρά τις όποιες τους διαφορές, φαίνεται να έχουν κοινό στόχο να «μεταρρυθμίσουν» το Πανεπιστήμιο και μάλιστα στη βάση μιας λογικής που μονοσήμαντα εμπνέεται από τον τρέχοντα λαϊκισμό της «αγοράς». Κορυφαίες στιγμές: η παλιότερη προσπάθεια αλλαγής του άρθρου 16 του Συντάγματος και η πρόσφατη κίνηση όπως εκφράζεται στο «Κείμενο διαβούλευσης». Η πρώτη επιχείρησε ανεπιτυχώς να ακολουθήσει την παρακαμπτήριο οδό θεσμοθέτησης ιδιωτικών ΑΕΙ (που θα λειτουργούν με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια). Αυτά θα δημιουργούσαν την εξωτερική πίεση η οποία υποτίθεται ότι διά του ανταγωνισμού θα «αφύπνιζε» το δημόσιο Πανεπιστήμιο οδηγώντας το στην πολυπόθητη πρόοδο. Η πρόσκρουση στο άρθρο 16 του Συντάγματος και η ανεπιτυχής προσπάθεια αναθεώρησής του έβαλαν φρένο στο συγκεκριμένο σχέδιο. Η δεύτερη, πιο φιλόδοξη, στρέφεται ευθέως στο εσωτερικό των ΑΕΙ. Επιχειρεί «να αλλάξει το DNA» των Πανεπιστημίων αίροντας το αυτοδιοικητό τους.

Η ιστορία των μεθοδεύσεων που μέχρι τώρα ακολουθήθηκαν δεν είναι ενθαρρυντική. Ανάμεσα στα άλλα περιλαμβάνει τον ψευδεπίγραφο «διάλογο» και τους οικονομικούς εκβιασμούς. Σε συνδυασμό με τη συστηματική υποχρηματοδότηση και τη θεσμική ασυνέπεια της πολιτείας (π.χ. τετραετής προγραμματισμός, συμβάσεις ΠΔ 407) αλλά και τη συστηματική διαβολή του δημόσιου Πανεπιστημίου, που πρόσφατα κορυφώθηκε με τις πρωτοφανείς πρωθυπουργικές δηλώσεις στη Σύνοδο των Δελφών, δημιουργούν την εντύπωση ότι τους κυβερνώντες ενδιαφέρει η αποδυνάμωση και απαξίωση των ελληνικών ΑΕΙ. Με αυτόν τον τρόπο θα επιβεβαιωθεί η θεωρία ότι το ελληνικό δημόσιο Πανεπιστήμιο είναι σάπιο από τα μέσα και άρα ανίκανο να διορθώσει τις όποιες αδυναμίες με τις δικές του δυνάμεις.

Σε ορισμένους οι παραπάνω διαπιστώσεις ίσως μοιάζουν κοινότοπες ή υπερβολικές. Άλλωστε οι μεσοπρόθεσμες επιδιώξεις των επίδοξων μεταρρυθμιστών σπανίως δηλώνονται ρητά καθώς καλύπτονται από βαριά πέπλα ασάφειας. Όμως η συγκριτική ανάλυση αντίστοιχων κινήσεων σε άλλες χώρες μας επιτρέπει να αποκτήσουμε πληρέστερη εικόνα των σχεδίων τους. Γι' αυτό ας μου επιτραπεί να αναφερθώ στο βρετανικό παράδειγμα, το οποίο αναμφισβήτητα «προηγείται» και γι' αυτό προσφέρεται για μελέτη και συναγωγή διδαγμάτων. Η Βρετανία εξακολουθεί να εμπνέει τους παράγοντες του υπουργείου Παιδείας, τόσο τους χθεσινούς όσο και τους σημερινούς. Και γιατί όχι. Είναι χώρα με μεγάλη ακαδημαϊκή παράδοση. Πολλοί από τους Έλληνες πανεπιστημιακούς (συμπεριλαμβανομένου του γράφοντος) έχουν θητεύσει σε βρετανικά πανεπιστημιακά ιδρύματα και έχουν εκτιμήσει τα πλεονεκτήματα εκπαιδευτικών πρακτικών με μακροχρόνια ιστορία. Ταυτόχρονα τα βρετανικά ΑΕΙ σήμερα αποτελούν το αντίπαλο δέος των ελληνικών λόγω του μεγάλου αριθμού Ελλήνων φοιτητών που σπουδάζουν σε αυτά. Το ζήτημα είναι τι βαστάμε από τη βρετανική ακαδημαϊκή παράδοση για να το προσαρμόσουμε στις ελληνικές συνθήκες.

Στη Βρετανία τις τελευταίες δεκαετίες συντελείται η μετάλλαξη του δημόσιου Πανεπιστημίου. Κλειδί αυτής της αλλαγής υπήρξε η αντικατάσταση του ιστορικού μοντέλου διοίκησης με ένα νέο που δίνει κεντρικό αποφασιστικό ρόλο στα λεγόμενα «συμβούλια διοίκησης» και σε διορισμένα στελέχη διοίκησης που καλούνται να αποφασίζουν και για ακαδημαϊκά ζητήματα με *εξωακαδημαϊκά* κριτήρια

Οι αλλαγές αυτές έγιναν σε ένα τελείως διαφορετικό πολιτισμικό και ακαδημαϊκό περιβάλλον από το ελληνικό. Η βρετανική πανεπιστημιακή παράδοση ιστορικά συνδυάζει την ακαδημαϊκή ελευθερία, τη σχετική αυτονομία από την κρατική εξουσία με τις έντονα ιεραρχικές δομές και την αδιαφάνεια στη λήψη των αποφάσεων. Οι πρόσφατες αλλαγές σε μεγάλο βαθμό συνέχισαν αυτήν την ιεραρχική παράδοση δίνοντάς της νέο περιεχόμενο. Σήμερα πλέον ολοκληρώνονται με την οριστική απόσυρση του κράτους από τη θέση ευθύνης οικονομικής στήριξης της πανεπιστημιακής παιδείας ως δημόσιου αγαθού.

Πράγματι, τον περασμένο μήνα δημοσιεύτηκε η έκθεση της Επιτροπής Browne για τα πανεπιστήμια στη Βρετανία.² Η επιτροπή δεν εισηγείται απλά την, δραστική κατά τα άλλα, αύξηση των διδασκτρων αλλά και την εξίσου δραματική μείωση της κρατικής συμμετοχής στους προϋπολογισμούς των «δημόσιων» βρετανικών Πανεπιστημίων στο 30%. Η «φύση» της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ξεκάνεται *επαναπροσδιορίζεται* ως μια «ελαφρά ρυθμιζόμενη αγορά στην οποία η καταναλωτική ζήτηση με τη μορφή της φοιτητικής επιλογής είναι κυρίαρχη στον καθορισμό των προσφερόμενων υπηρεσιών».³ Τα βρετανικά δημόσια Πανεπιστήμια καλούνται να λειτουργήσουν σύμφωνα με τις αρχές της θεωρίας του «τέλειου ανταγωνισμού». Σύμφωνα

με αυτήν η ζήτηση από τους φοιτητές πτυχίων, η (χρηματική) αξία των οποίων είναι ευθέως ανάλογη με το ύψος των μισθών που εξασφαλίζουν αυτά τα πτυχία, αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε βελτίωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών.

Το «Κείμενο διαβούλευσης» βέβαια υπολείπεται της έκθεσης Browne ως προς το δυναμισμό του νεοφιλελεύθερου προγράμματος που εντέλει υιοθετεί. Ωστόσο οι βασικές του προδιαγραφές –η εισαγωγή διορισμένων εξωπανεπιστημιακών παραγόντων στα όργανα διοίκησης των πανεπιστημίων μέσω των «συμβουλίων διοίκησης» και η δημιουργία μιας διοικητικής «δυναρχίας» (που αλλού ήδη έχει οδηγήσει σε εξωακαδημαϊκή μοναρχία),⁴ η κατάργηση των διδασκόντων ως δημόσιων λειτουργών με την ατομική «διαπραγμάτευση» του μισθού τους με μη ακαδημαϊκούς παράγοντες αλλά και η σταδιακή αποδέσμευση της πολιτείας από τις οικονομικές της υποχρεώσεις προς τα ΑΕΙ και ο συνακόλουθος εξαναγκασμός λειτουργίας των Πανεπιστημίων με όρους αγοράς– παραπέμπουν σε προηγούμενες φάσεις της βρετανικής «μεταρρύθμισης» και στρώνουν το δρόμο για τα επόμενα.

Η λογική του «Κειμένου διαβούλευσης» και η συνάφειά της με το βρετανικό (ρητά πλέον νεοφιλελεύθερο) κανόνα προκύπτει καθαρά και από τις βασικές οργανωτικές του έννοιες. Πεδίο ορισμού της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι το «*νέο πρότυπο ανάπτυξης της οικονομίας*», το οποίο, σύμφωνα με το κείμενο, επιπλέον «δεν μπορεί παρά να είναι διεθνώς ανταγωνιστικό και μακροπρόθεσμα βιώσιμο στην παγκόσμια, πλέον, οικονομία». Από αυτό το οικονομικό πρότυπο εξειδικεύονται οι επιμέρους προσδοκίες και οι συνακόλουθες στοχεύσεις των κυβερνήσεων. Ο οικονομοκεντρισμός της προσέγγισης είναι προφανής.

Για να έρθω τώρα στην άλλη πλευρά, αυτήν της πανεπιστημιακής κοινότητας και κυρίως των πανεπιστημιακών, υπάρχουν δυνάμεις στο εσωτερικό των ΑΕΙ που ενώ αναγνωρίζουν την ύπαρξη σοβαρών προβλημάτων βλέπουν με μεγάλη επιφύλαξη ή με αμηχανία τις προσπάθειες της άνωθεν επιβολής σχεδίων που φαίνεται να αλλοιώνουν την ακαδημαϊκή ταυτότητα του ελληνικού Πανεπιστημίου. Κάποιοι μένουν στην αδράνεια. Άλλοι αναζητούν τρόπους συνομιλίας απευθείας με την κεντρική εξουσία επιδιώκοντας συνθέσεις αμφίβολης αξίας. Τέλος μια τρίτη κατηγορία συναδέλφων, που αισθάνονται δεσμευμένοι στην «υπεράσπιση» του δημόσιου πανεπιστημίου, βρίσκονται σε αυξανόμενα δυσμενή θέση αφού οι επιθετικές κινήσεις της κεντρικής εξουσίας όλο και περισσότερο τους σύρουν σε έναν αγώνα χαρακωμάτων, στην διαρκή άμυνα. Πρόκειται για εικόνα πολυδιάσπασης.

Όπως πρόκειται και για οδυνηρή σύγκρουση. Οι συνεχείς προσπάθειες των κυβερνήσεων της τελευταίας δεκαετίας να αναμορφώσουν το Πανεπιστήμιο στη βάση μιας λογικής η δογματικότητα της οποίας δεν πείθει, χωρίς τις πρό-

νοίες της συναίνεσης και ενάντια στις θέσεις πολλών συναδέλφων και φοιτητών έχουν δημιουργήσει ένα κλίμα αστάθειας και αβεβαιότητας.

Η παρατεταμένη αυτή σύγκρουση, την οποία δεν μπορεί να κρύψει μια ψευδεπίγραφη ρητορική περί «διαβούλευσης», εξουθενώνει όλα τα μέρη. Κάποιες από τις θεσμικές ρυθμίσεις, στο βαθμό που αποφασίζονται ερήμην της πανεπιστημιακής κοινότητας στερούνται ουσιαστικής νομιμοποίησης στα μάτια πολλών πανεπιστημιακών. Έτσι καθώς συντελούνται σε συνθήκες οικονομικής ανέχειας των Πανεπιστημίων, είτε στην πράξη εγκαταλείπονται και ατονούν είτε η εφαρμογή τους γίνεται αντικείμενο διαχείρισης του χρόνου. Κάποιες άλλες αποδεικνύονται εξαιρετικά βραχύβιες για να αντικατασταθούν από επόμενες που αποδεικνύονται εξίσου ατελέσφορες (το παράδειγμα του πρόσφατου «Θαλή» είναι πολύ χαρακτηριστικό). Συχνά έχουμε την εντύπωση ότι λειτουργούμε σε συνθήκες μεγάλης θεσμικής ρευστότητας, ασυνέχειας, για να μην πω απροσδιοριστίας.

Ακόμη παραπέρα, ο επιχειρούμενος «βίαιος εκσυγχρονισμός» έχει δομικές επιπτώσεις. Πέρα από την απορύθμιση που επιφέρει, διαμορφώνει πρόσφορο έδαφος για την καλλιέργεια και παγίωση αμυντικών αντανακλαστικών και ενός συνακόλουθου, και σε κάποιες περιπτώσεις δικαιολογημένου, αρνητισμού, αλλά και την αναπαραγωγή πολιτισμικών λογικών που συναντάμε και σε άλλα πεδία της ελληνικής κοινωνίας. Για παράδειγμα οι στρατηγικές επιβίωσης στο διαμορφούμενο περιβάλλον, που υιοθετούνται από κάποιους συναδέλφους, νομιμοποιούν αμφίσημες πρακτικές που συνθέτουν την τυπική διαχειριστική αποδοχή ενός μέτρου με την ουσιαστική του απόρριψη (όπως συνέβη με την πρόσφατη αξιολόγηση).

Αν δούμε το ζήτημα στο μακρύ χρόνο της Μεταπολίτευσης, από το 1982 μέχρι σήμερα το ελληνικό Πανεπιστήμιο και συνολικότερα η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αναπτύχθηκαν σύμφωνα με ένα μαζικό πρότυπο και με πρωτοφανείς ρυθμούς. Ο αριθμός των ιδρυμάτων, των τμημάτων και των φοιτητών αυξήθηκαν σε βαθμό αναντίστοιχο αυτού των υποδομών, συχνά με τρόπους που δημιουργούν ερωτηματικά ως προς την ακαδημαϊκή τους ορθότητα (η χωροταξική κατανομή τμημάτων και σχολών είναι ένα καλό παράδειγμα). Και με αντιφατικά αποτελέσματα και πολλά προβλήματα. Μάλιστα σήμερα αυτοί που μας εγκαλούν είναι ακριβώς οι ίδιοι που παρήγαγαν με τις πολιτικές τους ένα σημαντικό μέρος του προβλήματος. Χωρίς καμία διάθεση κριτικής αυτεπιστασίας και συστηματικής καταγραφής των προβλημάτων, αυτοσχεδιάζουν πρόχειρα επί χάρτου παίζοντας με την τύχη του ελληνικού Πανεπιστημίου, έχοντας απέναντί τους το σύνολο της πανεπιστημιακής κοινότητας. Πολλοί τώρα αισθανόμαστε ότι μας άφησαν ξεκρέμαστους. Νομίζω δίκαια.

Γι αυτό πρέπει να βγούμε από αυτήν την κατάσταση που δεν ωφελεί κανέναν αλλά βλέπεται το ελληνικό δημόσιο Πανεπιστήμιο. Έχουμε συρθεί σε μια συνθήκη που μοιάζει αδιέξοδη, που υποβαθμίζει τη δουλειά μας και διασύρει το Πανεπιστήμιο στην κοινωνία, ενώ ταυτόχρονα καθιστά επισφαλής τα αποτελέσματα πολύχρονων προσπαθειών.

Πρέπει να αλλάξουν πολλά στο ελληνικό Πανεπιστήμιο. Οι καιροί το απαιτούν. Εμείς που δουλεύουμε σε αυτό το γνωρίζουμε καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο. Το αισθανόμαστε συνέχεια στην καθημερινότητά μας. Όμως υπάρχουν και πολύ περισσότερα –η ακαδημαϊκή ανεξαρτησία, η υπόσταση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και γνώσης ως δημόσιων αγαθών, η δημοκρατική αυτοδιοίκηση του Πανεπιστημίου– που κατά τη γνώμη μου πρέπει να διαφυλαχθούν.

Πρέπει καθαρά και ξάστερα να αλλάξουμε ρότα. Για να διατηρήσουμε το δημόσιο Πανεπιστήμιο θα πρέπει να το μετασχηματίσουμε. Είναι επιβεβλημένο να επιδιώξουμε μια ρύθμιση «από τα μέσα και από τα κάτω», που θα συντελεστεί με δημοκρατικό τρόπο, μια αυτορύθμιση που θα διορθώσει τις αδυναμίες και θα διαμορφώσει ένα νέο περιβάλλον ουσιαστικής συναίνεσης ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο, την πολιτεία και την κοινωνία.

Υποστηρίζω το αυτονόητο: αν χρειάζεται νέος νόμος πλαίσιο αυτός πρέπει να είναι δική μας υπόθεση. Εμείς να αγωνιστούμε να εξασφαλίσουμε τους δόκιμους όρους και τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες θα παραχθεί. Να τον εκπονήσουμε μέσα από την ουσιαστική, δημοκρατική και απροσχημάτιστη συζήτηση όλων των συντελεστών της πανεπιστημιακής κοινότητας, συντεταγμένα και στη βάση της εμπειρίας μας. Να προκύψει από το εσωτερικό της πανεπιστημιακής κοινότητας, να φέρει τη σφραγίδα της αυτονομίας του επιστημονικού πεδίου και της αυτοδιοίκησης του πανεπιστημίου. Γύρω από αυτό, το δικό μας σχέδιο για το πανεπιστήμιο μπορούν να συναρθρωθούν τα πάγια αιτήματα της πανεπιστημιακής κοινότητας. Μόνον μέσα από μια τέτοια προσπάθεια η πανεπιστημιακή κοινότητα θα επανακτήσει την πρωτοβουλία των κινήσεων και θα βγει από τη θέση άμυνας στην οποία την έχουν θέσει οι παράγοντες που προανέφερα.

Οι αποφάσεις των δύο πρόσφατων Συνόδων των Πρυτάνεων, πρωτοφανείς στα χρονικά του άτυπου αυτού θεσμού, είναι μια ευκαιρία. Πρέπει να την εκμεταλλευτούμε. Και όχι μόνο. Πρέπει να συμβάλουμε ώστε να αποκτήσουν βάθος και προοπτική. Στις παρούσες συνθήκες δεν υπάρχουν ακόμη οι προϋποθέσεις για διαβούλευση με το Υπουργείο. Στη βάση ωστόσο του σχεδίου για τα Πανεπιστήμια που θα προκύψει από τα ίδια τα Πανεπιστήμια μια τέτοια διαβούλευση πρέπει να είναι και δικό μας αίτημα. Δεν υπάρχει εξασφάλιση ότι το αποτέλεσμα θα ταιριάζει στο σχέδιο

του οιοδήποτε. Αυτό είναι το ρίσκο κάθε ουσιαστικής συζήτησης. Αξίζει να το προσπαθήσουμε.

Άρα πρέπει να συζητήσουμε στο εσωτερικό του Πανεπιστημίου. Τα κρίσιμα ερωτήματα είναι: (1) Πώς συζητάμε; (2) Τι συζητάμε; και (3) Ποιοι με ποιους και με ποιο χρονοδιάγραμμα συζητάμε;

1. Πώς συζητάμε, Η μάχη των λέξεων

Μπορούμε αυτήν τη στιγμή να τοποθετηθούμε εφ' όλης της ύλης χωρίς να καταφύγουμε στα «έτοιμα» που παρέχονται από ποικίλες πλευρές; Αξίζει να το προσπαθήσουμε, ωστόσο αυτό δεν είναι εύκολο λόγω της μεγάλης εννοιολογικής σύγχυσης. Τα τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί ένας νέος, κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά γραφειοκρατικός, «κοινός τόπος»: αυτός χρησιμοποιεί οικείες έννοιες για να περιγράψει ως αυτονόητες, σύμφωνες με την περίφημη «κοινή λογική» και άρα σχεδόν αναπόφευκτες τις άνωθεν κινήσεις «μεταρρύθμισης» του Πανεπιστημίου. Μέσα από επικλήσεις στον «Ορθό Λόγο» και στο πλαίσιο της ανερχόμενης και εν πολλοίς εισαγόμενης «κουλτούρας του λογιστικού ελέγχου»⁵ έτσι επιχειρείται να νομιμοποιηθούν θεσμικές παρεμβάσεις και πρακτικές που αυθαίρετα και βίαια παραβιάζουν την αυτονομία του επιστημονικού πεδίου και την ανεξαρτησία της επιστημονικής σκέψης. Για να μην πέσουμε στην παγίδα της γραφειοκρατικής κοινοτοπίας πρέπει να εμπλακούμε στη μάχη των λέξεων που κάθε τι άλλο παρά είναι φιλολογική. Είναι βαθιά πολιτική.

Η γλώσσα της νεοφιλελεύθερης ακαδημαϊκής διακυβέρνησης διαθέτει επιφανειακή πειστικότητα στο βαθμό που χρησιμοποιεί ανασηματοδοτώντας το προσφιλές λεξιλόγιο μιας μακρόχρονης ευρωπαϊκής ακαδημαϊκής παράδοσης. Η «αυτονομία», η «αριστεία», η «διεθνοποίηση», και πιο πρόσφατα οι «προσωπικότητες» και οι «διεθνείς καλές πρακτικές», αποτελούν ορισμένα από τα κεντρικά της σύμβολα που συγκροτούν τα κυβερνητικά σχέδια σε αυτονόητα. Ωστόσο η ανάλυση κάποιων από αυτές τις νέες γλωσσικές χρήσεις και των αντίστοιχων πρακτικών άλλα δείχνει.

- «Αυτονομία»: Οι κυβερνώντες μοιάζει να επιζητούν την αυτονομία του Πανεπιστημίου. Προσφέρουν για παράδειγμα στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα αυξημένες διοικητικές και οικονομικές αρμοδιότητες και εντέλει μεγαλύτερη αυτοτέλεια. Όμως υπό ποιους όρους; Στη βάση μιας οργανωτιστικής λογικής που αντιμετωπίζει τα Πανεπιστήμια ως επιχειρηματικούς οργανισμούς και τους πανεπιστημιακούς ως μοναχικούς επιχειρηματίες ενώ αναθέτει την πανεπιστημιακή διοίκηση σε επιχειρησιακά στελέχη.⁶ Πίσω από την αυτονομία της διοίκησης λανθάνει η ετερονομία της επιστήμης. Για να προσφέρει την πραγματική αυτοτέλεια η κυβέρνηση ζητά ως αντάλλαγμα τη θεσμική υποταγή της επιστήμης στην αγορά. Μεγάλο θύμα αυτού του μετασχηματισμού είναι η ίδια η έννοια του «Πανεπιστημίου»: το univer-

sitas συρρικνώνεται σε εκείνο το μικρό τμήμα της ανθρώπινης γνώσης που περνά με επιτυχία το τεστ της στενής οικονομικής ανταποδοτικότητας. Το υπόλοιπο, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες, περιθωριοποιείται. Μιλάμε για ασυγχώρητη και απαράδεκτη οπισθοχώρηση.

- «Αριστεία»: Στην πράξη γίνεται αντιληπτή μέσα από την καταχρηστική αναγωγή σε δείκτες που καθιστούν την επιστημονική σκέψη ποσοτικά μετρήσιμη ενώ περιθωριοποιούν την ποιοτική αποτίμηση του περιεχομένου της. Η αμφισβητήσιμη έτσι κι αλλιώς βιβλιομετρία έρχεται να υπερσκελίσει την ποιοτική επισκόπηση και αξιολόγηση του επιστημονικού έργου.⁷ Ακόμη παραπέρα η *αριστεία συγχέεται με την άμεση χρηστικότητα που συχνά μετριέται με αγοραία κριτήρια*. Το «άριστο» εντέλει είναι αυτό που διαθέτει μεγάλη αξία σε μια αγορά εκχρηματισμένων αγαθών και υπηρεσιών και προφανή χρηστικότητα. Μια τέτοια ταξινόμηση βάζει σε δεύτερη μοίρα την κριτική σκέψη και τους επιστημονικούς κλάδους που έχουν μια αυξημένη κλίση προς αυτήν.⁸

- «Διεθνοποίηση»: Γενικά, εδώ υποδηλώνεται η επιστημονική εξωστρέφεια, η αναφορά στο διεθνές ακαδημαϊκό περιβάλλον και η αποδοχή από αυτό, κάτι με το οποίο ο κάθε καλόπιστος θα συμφωνούσε. Άλλα όμως εννοεί το Υπουργείο. Το πρόσφατο πρόγραμμα μεταδιδακτορικής έρευνας, το πρώτο στον κύκλο των προγραμμάτων ΕΠΕΑΕΚ οι όροι του οποίου έχουν εξαρχής τεθεί από την σημερινή ηγεσία του Υπουργείου και άρα μπορεί δόκιμα να θεωρηθεί ως αυθεντικό δείγμα γραφής και ενδεικτικό της φιλοσοφίας της, είναι χαρακτηριστικό του νοήματος της «διεθνοποίησης». Οι ερευνητικές προτάσεις συντάσσονται αποκλειστικά στα αγγλικά (κάτι που αναγκαστικά «παρασύρει» και την αντίστοιχη επιστημονική παραγωγή), κρίνονται δε σε όλα τα στάδια από «ανεξάρτητους διεθνείς εμπειρογνώμονες».⁹ Με την προσβλητική αυτή ρύθμιση, μοναδική στα χρονικά, η *ελληνόγλωσση επιστημονική παραγωγή σπρώχνεται στο περιθώριο* ενώ τα μέλη της ελληνικής πανεπιστημιακής κοινότητας κρίνονται ακατάλληλα να ασκήσουν ρόλους που αυτοδίκαια τους ανήκουν σε μια κοινότητα ομοίων. Αντίθετα ενισχύεται η ηγεμονία της αγγλοφωνίας σε μια διεθνή συγκυρία που γίνονται προσπάθειες ενίσχυσης των αδύναμων γλωσσών και όταν η αγγλοφωνία αποτελεί πλέον ένα πλούσια διαστρωματωμένο πεδίο στις χαμηλότερες βαθμίδες του οποίου συνωστίζονται επιστημονικά προϊόντα σε έκκεντρη αναγκαστικά σχέση με το επιστημονικό περιβάλλον στο οποίο παρήχθησαν. Εντέλει η «διεθνοποίηση» τείνει να καταστήσει ακόμη και την αγγλοφωνία της δεκάρας σε τάξη αριστείας.¹

- «Σημαντικές προσωπικότητες»: Η καινοφανής αυτή έννοια, που έχει γίνει ιδιαίτερα δημοφιλής στο γραφειοκρατικό λόγο, είναι νομικά έωλη και ιδιαίτερα ασαφής στη γενικότητά της. Σωστά έχει επισημανθεί ότι «πουθενά δεν

αποσαφηνίζεται το ποιοι, από ποιους και με ποια κριτήρια θα θεωρηθούν άυριο κάποιοι συμπολίτες μας ως «σημαντικές προσωπικότητες», που θα αναλάβουν τις εξόχως σημαντικές για τη διοίκηση και πορεία των ΑΕΙ θέσεις των μελών των «Συμβουλίων των Ιδρυμάτων»... Ως εκ τούτου δεν παρέχονται τα αναγκαία εχέγγυα ότι η παρουσία των «σημαντικών προσωπικοτήτων» δεν θα καταστεί ο Δούρειος Ίππος που θα επιτρέπει στους εκάστοτε κυβερνώντες, στους ιδεολογικούς μηχανισμούς και στα ποικίλα οικονομικά και πολιτικά κέντρα να παρεμβαίνουν όχι μόνο στα διοικητικά ζητήματα των ΑΕΙ, αλλά και στην ίδια την ακαδημαϊκή τους ζωή».¹

- «Διεθνείς καλές πρακτικές»: Σύμφωνα με τον Υφυπουργό Παιδείας κ. Ι. Πανάρετο¹ τα «συμβούλια σπουδών» είναι δόκιμος θεσμός και άρα αξία μίμησης διότι αποτελούν «καλές διεθνείς πρακτικές». Με ποιο όμως κριτήριο ορίζεται μια πρακτική ως «καλή»; Διαβάζουμε στην ιστοσελίδα της «κοινωνίας της πληροφορίας»: «Για τον χαρακτηρισμό ενός έργου ως 'καλή πρακτική' δίνεται προτεραιότητα σε έργα που παρουσιάζουν συνάφεια με τους 10ετείς στρατηγικούς στόχους της Λισσαβόνας (όπως καθορίστηκαν το έτος 2000 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και επικαιροποιήθηκαν το 2005), δηλαδή κυρίως με την ανταγωνιστικότητα, την εξωστρεφή ανάπτυξη της αγοράς, την καινοτομία, την «οικονομία βασισμένη στη γνώση», τη δημιουργία ελκυστικότερου πλαισίου για τις επενδύσεις και τους εργαζομένους, τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης, καθώς και την κοινωνική και περιβαλλοντική ανανέωση». Η συνάφεια των παραπάνω κριτηρίων με τον οικονομοκεντρισμό των στελεχών του Υπουργείου Παιδείας είναι προφανής.

Τα αυτονόητα που παρέθεσα συνιστούν μια ιεραρχία αξιών ξένη, για να μην πω εκθρική, προς την μακρά ευρωπαϊκή παράδοση που θεσμικά προστατεύει το Πανεπιστήμιο από κάθε εξουσία, είτε αυτή έχει τη μορφή του κράτους, είτε του χρήματος-αγοράς. Θα πάω μάλιστα ένα βήμα παραπέρα. Ο νέος καθωσπρεπισμός της «αριστείας», της «διεθνοποίησης», των «προσωπικοτήτων» και των «διεθνών καλών πρακτικών» απεχθάνεται τη γνωστική απορία ως χάσιμο χρόνου. Αντιπαθεί την κριτική και φυσικά αγνοεί την αυτοκριτική. Πάσχει από έλλειψη συστηματικής γνώσης αφού τρώει από τα έτοιμα που προσφέρει ο λαϊκισμός της αγοράς. Ψευδεπίγραφα οικειώνεται βασικές έννοιες στρεβλώνοντας το ιστορικά δοκιμασμένο τους νόημα. Είναι επαρχιώτικος αφού όχι απλά διεκπεραιώνει σχέδια, που έχουν εκπονηθεί αλλού στη βάση άλλων εμπειριών και ως απάντηση άλλων αναγκών, αλλά απροσχημάτιστα δηλώνει τις δουλείες του με την προκλητική απαξίωση της αξιακής, πολιτισμικής και γλωσσικής παράδοσης από την οποία αντλεί τις δυνάμεις του το ελληνικό πανεπιστήμιο.

Από την άλλη πλευρά, πρέπει να επισκεφθούμε κριτικά και κάποιες από τις «δικές μας» κατηγορίες. Η μακρά προ-

σπάθεια απόκρουσης πρόχειρων, βεβιασμένων και συχνά αντι-ακαδημαϊκών και πολιτικά προβληματικών κρατικών παρεμβάσεων στο Πανεπιστήμιο έχει διαμορφώσει αυτόματα αμυντικά αντανακλαστικά που καθώς αναφέρονται στο ν.1268 ως νομιμοποιητική αρχή του δημόσιου Πανεπιστημίου σχεδόν αναπόφευκτα τον υποστασιοποιούν σε ιερό κείμενο. Μια από τις βασικές συνέπειες της παραπάνω στάσης είναι και η άκριτη αναπαραγωγή μιας στρεβλής εκδοχής του «δημόσιου».

Τι είναι όμως το «δημόσιο» Πανεπιστήμιο που «υπερασπιζόμαστε»; Πόσο πραγματικά δημόσιο είναι; Η δόκιμη απάντηση προϋποθέτει την ιστορική ακρίβεια. Ο δημόσιος χαρακτήρας του ελληνικού Πανεπιστημίου προέκυψε σε διαδοχικές φάσεις μέσα από το μεγάλο κίνημα της παιδείας και απέκτησε το σημερινό του νόημα στις συνθήκες εφαρμογής του ν.1268. Τις δεκαετίες του '80 και του '90 το «δημόσιο» υπερκαθορίστηκε από τη μαζικοποίηση, τη στενότερη πρόσδεση του Πανεπιστημίου στην κεντρική εξουσία και τη συνακόλουθη κομματικοποίησή του. Έτσι το δημόσιο Πανεπιστήμιο κατέστη αμφισβητούμενος τόπος.

Πρώτον, το «άνοιγμα» του πολιτικού πεδίου το οποίο έφερε η Μεταπολίτευση συνοδεύτηκε από το «άνοιγμα» του Πανεπιστημίου, δηλαδή συνδέθηκε με την έμπρακτη παραχώρηση του δικαιώματος στην πανεπιστημιακή παιδεία σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, κίνηση που παρακολούθησε μια έτσι κι αλλιώς διεθνή εξέλιξη. Το δημόσιο Πανεπιστήμιο έτσι ταυτίστηκε με το *μαζικό Πανεπιστήμιο* και με τις ποικίλες παθολογίες που το χαρακτηρίζουν κυρίως λόγω ελλείψεων και γραφειοκρατικών αγκυλώσεων που καθιστούν βραδεία την προσαρμογή στα νέα ζητούμενα.

Δεύτερον, την ίδια περίοδο το δημόσιο Πανεπιστήμιο έμπλεξε στα γρανάζια συγκρότησης του νέου δημοκρατικού καθεστώτος. Γι' αυτό και η ποιότητα της αυτοδιοίκησής του αντανακλά την ποιότητα της Μεταπολιτευτικής Δημοκρατίας. Η «ανάπτυξη» του Πανεπιστημίου πρόσδεσε ακόμη περισσότερο τα ΑΕΙ, ιδιαίτερα τα νεότερα, στην κεντρική εξουσία. Το κράτος που διέθετε τους όποιους πόρους για την ανάπτυξη των Πανεπιστημίων μονοπώλησε ταυτόχρονα το δικαίωμα της παρέμβασης και απόφασης πάνω σε κρίσιμα ακαδημαϊκά ζητήματα σε βάρος κάθε έννοιας αυτοτέλειας. Το σημαντικότερο, σύμφωνα με τις καλύτερες ιστορικές παραδόσεις πελατειακής συγκρότησης του κράτους, οι νέοι πόροι (Πανεπιστήμια, Τμήματα και Προγράμματα) χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά για την επέκταση της κομματικής επιρροής και την εμπέδωση της εκάστοτε εξουσίας συχνά με καταχρηστικούς τρόπους τόσο μέσα στο Πανεπιστήμιο όσο και στις λεγόμενες «τοπικές κοινωνίες». Γι' αυτό και η «ανάπτυξη» έγινε αυτοσκοπός αφού μόνον μέσω αυτής εξασφαλιζονταν η πρόσβαση και η αναπαραγωγή στην εξουσία.

Τρίτον, η δημοκρατική κατάκτηση της συν-διοίκησης, που είχε προκύψει μέσα από τη ρήξη με το αρχαίο καθε-

στώ της έδρας, γρήγορα υπονομεύτηκε από τον μικροκομματικό ανταγωνισμό, κυρίως των κομμάτων εξουσίας, και την ανάδειξη των φοιτητικών παρατάξεων σε ρόλο ρυθμιστικού παράγοντα της πανεπιστημιακής διοίκησης. Στο εσωτερικό του δημόσιου, ιδιαίτερα στις κορυφές όπου η κατανομή της εξουσίας προέχει, ανάβλυσαν χιλιάδες ιδιωτικά μικροσυμφέροντα με κομματικό και επιχειρηματικό περιεχόμενο, συχνά ευτελίζοντας έτσι κάθε έννοια ακαδημαϊκότητας.

Αυτές και αν ήταν στρεβλώσεις του δημόσιου χαρακτήρα του Πανεπιστημίου! Πολλοί από μας τις ζήσαμε στο πετσί μας.

Μαζί με άλλους, λοιπόν, συμμερίζομαι την άποψη ότι το «δημόσιο» Πανεπιστήμιο σήμερα είναι ένα *υβρίδιο*. Αποτελεί την ατελή και αντιφατική ανάμιξη της κρατικής σκοπιμότητας, της κομματικής μικροπολιτικής και της ιδιωτικής επιχειρηματικότητας στη δημοκρατική διαχείριση του δημόσιου αγαθού που λέγεται πανεπιστημιακή παιδεία. Η κηδεμονία του κράτους, η χειραγώγηση από τα κόμματα εξουσίας και η εξάρτηση από οικονομικά συμφέροντα έχουν υπονομεύσει από τα μέσα την ποιότητα της πανεπιστημιακής παιδείας.

Το σημερινό Πανεπιστήμιο έχει καταντήσει να είναι κυρίως κρατικό και αυτό σε βάρος εκείνων των ιδιοτήτων που αποτελούν την πεμπτουσία του δημόσιου χαρακτήρα του: της επιστημονικής αυτονομίας και της διοικητικής αυτοτέλειας. Υπ' αυτήν την έννοια το δημόσιο δεν είναι τόσο ένα δεδομένο που πρέπει να υπερασπιστούμε όσο ένα *ζητούμενο* που θα επιτευχθεί μόνο αν απαλλαγούμε από τις πάγιες στρεβλώσεις του κρατισμού και του κομματισμού και ταυτόχρονα ενισχύσουμε την ποιότητα της δημοκρατικής του αυτοδιοίκησης.

Αν δεν προσέξουμε τους όρους αυτής της συζήτησης θα συνεχίσουμε τη *στρεβλή αντιπαράθεση* στο πλαίσιο της οποίας βασικές έννοιες όπως «αξιολόγηση» ή «λογοδοσία» έχουν αποκτήσει παράδοξα νοήματα, έχουν μετατραπεί σε «ψευτοπροβλήματα» απέναντι στα οποία καλούμαστε να τοποθετηθούμε παίρνοντας το μέρος της μίας ή της άλλης πλευράς. Αξίζει να βασιστούμε σε κατηγορίες που έχουν αντέξει τη δοκιμασία της εμπειρίας μας στο Πανεπιστήμιο.

2. Τι συζητάμε; Πριν προτείνουμε τη λύση πρέπει να περιγράψουμε το πρόβλημα

Τι συζητάμε; Χωρίς αμφιβολία πρόκειται για το πιο δύσκολο ερώτημα. Ένα είναι σίγουρο. Δεν ανακαλύπτουμε τον τροχό! Πανεπιστήμια υπάρχουν στην Ελλάδα. Πολλά από αυτά είναι νέα, κάποια από τα παλαιότερα έχουν νέα Τμήματα, όλα έχουν νέες μεταπτυχιακές και ερευνητικές δομές και όλα έχουν κληθεί να υπακούσουν στα «νεωτεριστικά» νομοθετικά κελεύσματα των πρόσφατων κυβερνήσεων. Υπάρχει κορεσμός νεωτερισμού στο ελληνικό πα-

νεπιστήμιο, τόσος που να εξαντλούνται οι αντοχές μας. Όπως και παρατηρείται σημαντική έλλειψη μέριμνας για μέτρα που θα συμβάλουν στο νοικοκύρεμα και την εμπέδωση δόκιμων ακαδημαϊκών παραδόσεων. Συμπέρασμα: δεν νοείται συζήτηση από μηδενική βάση, όπως υπαινίσσεται ο ορυμαγδός θεσμοθετήσεων, νεολογισμών και ανατρεπτικών διαθέσεων με τα οποία μας απειλεί το Υπουργείο Παιδείας. Αντίθετα απαιτείται πρώτα η συστηματική καταγραφή των προβλημάτων και μετά η διατύπωση προτάσεων που θα αποβλέπουν στην αντιμετώπισή τους.

Πρώτα λοιπόν πρέπει να περιγραφεί το «πρόβλημα». Γι' αυτό το θέμα νομίζω ότι το λόγο έχουν καταρχήν οι καθ' ύλη αρμόδιοι, δηλαδή οι εργαζόμενοι στο Πανεπιστήμιο αλλά και οι φοιτητές. Προκαλεί εντύπωση ότι η παρούσα ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, όπως και οι προηγούμενες, προτείνει «λύσεις» σε ένα ζήτημα που προσλαμβάνεται με βάση όχι την εμπειρία της πανεπιστημιακής διδασκαλίας και έρευνας αλλά τις ιδεολογικές προσλαμβάνουσες και τις γενικές οικονομικές και πολιτικές τους προτεραιότητες. Το Κείμενο Διαβούλευσης εκπέμπει έντονο *δογματισμό*. Προκαλεί επίσης εντύπωση η αδυναμία του Υπουργείου να αντιληφθεί ότι ο δόκιμος τρόπος περιγραφής του προβλήματος της Ανώτατης Εκπαίδευσης δεν είναι η δημιουργική επανεπεξεργασία αποσπασματικών υλικών και μιντιακών κατασκευών, που στρεβλώνουν το ζήτημα για να δημιουργήσουν εντυπώσεις στην κοινή γνώμη, ούτε η εφαρμογή ιδεών, οι οποίες ανεπιτυχώς δοκιμάστηκαν αλλού, αλλά η συστηματική του καταγραφή από τους άμεσα ενεχόμενους στις ακαδημαϊκές λειτουργίες, ιδιαίτερα τους πανεπιστημιακούς λειτουργούς. Τέλος είναι εξίσου εντυπωσιακός ο πολλαπλά *ανιστόρητος* τρόπος προσέγγισης του ζητήματος που φαίνεται να αγνοεί τις μεγάλες τομές που έγιναν στην Ανώτατη Εκπαίδευση τη δεκαετία του '80 καθώς και τα μαθήματα που θα έπρεπε οι κυβερνώντες να έχουν λάβει από την έκβαση «μεταρρυθμίσεων» στο πιο πρόσφατο παρελθόν.

Όμως και *εμείς έχουμε ευθύνες*, όχι μόνο για τα θετικά αλλά και για τα αρνητικά. Για να είμαστε πειστικοί στην άσκηση της κριτικής πρέπει πρώτα να τη στρέψουμε *προς το μέσα*, προς τον εαυτό μας. Πολλοί από τους πανεπιστημιακούς που με συνέπεια ασκούν τα ακαδημαϊκά τους καθήκοντα, βλέπουν στην *αυτοκριτική* μια ηττοπαθή στάση που αποδέχεται την ενοχοποίηση από το Υπουργείο ή τα ΜΜΕ που μας εγκαλούν αντί να αναλογίζονται τις δικές τους ευθύνες. Σε αυτό οι συνάδελφοι δεν έχουν άδικο. Με αίσημα προσφοράς προς το λειτούργημά μας και την κοινωνία που το υποστηρίζει ως δημόσιο αγαθό, πολλοί από εμάς έχουμε ανταποδώσει με το παραπάνω αυτά που μας προσφέρει το δημόσιο Πανεπιστήμιο, δηλαδή την επιστημονική ανεξαρτησία, τη δημοκρατική λειτουργία και την επαγγελματική σταθερότητα. Και με υπομονή προσπαθούμε να ξεπεράσουμε τις χρόνιες παθολογίες και τα εμπόδια στη δουλειά μας. Όμως εξίσου γνωρίζουμε ότι *όλοι δεν είναι*

ίδιοι, ότι υπήρξαν και εξακολουθούν να υπάρχουν δυνάμεις που κάνουν κατάχρηση αυτών των δυνατοτήτων για να παράγουν στρεβλώσεις -όπως η κομματοκρατία, οι πελατιακές σχέσεις, η συστηματική κατάχρηση εξουσίας ή η κακοδιαχείριση-, σοβαρά εμπόδια που συστηματικά βρίσκουν μπροστά τους ιδιαίτερα όσοι προσπαθούν να κάνουν καλά τη δουλειά τους. Αυτά και άλλα συναφή φαινόμενα, τα οποία καταπολεμήθηκαν ανεπιτυχώς τις προηγούμενες δεκαετίες και για τα οποία υπάρχουν ευθύνες, μόνον η συλλογική (αυτο)κριτική μπορεί να αντιμετωπίσει προτείνοντας θεσμικές λύσεις που θα στηρίξει η πολιτεία. Δεν πρέπει να μας φοβίζει η αυτοκριτική στο βαθμό που είναι εμπειρισταμένη και διαθέτει την εγκυρότητα που διασφαλίζουν οι ακαδημαϊκές παραδόσεις τις οποίες υπερασπιζόμαστε. Πρέπει να βγούμε από την αμυντική περιχαράκωση.

Για να έχει νόημα η αυτοδιοίκηση πρέπει να συνοδεύεται από την κριτική αυτοκάθαρση. Έτσι θα αλλάξει και ο αέρας που φυσά στα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Πρέπει να αναλάβουμε την ευθύνη που μας αναλογεί και να προχωρήσουμε στον συστηματικό, κριτικό και αυτοκριτικό απολογισμό της σημερινής κατάστασης. Για να είναι αποτελεσματικός ένας τέτοιος απολογισμός, πρέπει να διαθέτει ιστορικό βάθος και να αναγνωρίζει την πολλαπλότητα των δομών, των πρακτικών και των αντίστοιχων εμπειριών κατά τύπο Πανεπιστημίου ή Σχολής, επιστημονικού κλάδου, μορφής απασχόλησης κ.τ.λ. Σε αρκετά Πανεπιστήμια, όπως το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, και Τμήματα, όπως το Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, που συγκροτήθηκαν τη δεκαετία του '80 ή αργότερα, είναι σχεδόν αυτονόητο ότι ένας τέτοιος απολογισμός πρέπει να ανάγεται στο ν. 1268/1982 και να συμβάλλει στην αποτίμηση των θετικών και αρνητικών εμπειριών από την εφαρμογή του. Από αυτές τις *επιμέρους εμπειρίες* πρέπει να ξεκινήσουμε και να προχωρήσουμε στα γενικότερα ζητήματα βασιζόμενοι στη δική μας ακαδημαϊκή λογική. Στη βάση αυτής της καταγραφής μπορούμε να οικοδομήσουμε το εναλλακτικό σχέδιο για το Πανεπιστήμιο.

Αυτή τη χρονική στιγμή εκτιμώ ότι ως πανεπιστημιακή κοινότητα δεν διαθέτουμε ένα καλά δουλεμένο συνολικό σχέδιο που να αντιμετωπίζει σφαιρικά τα προβλήματα της Ανώτατης Παιδείας στην Ελλάδα. Άλλωστε απουσιάζει η βασική του προϋπόθεση, δηλαδή ο κριτικός απολογισμός. Ωστόσο με αφορμή την απόφαση της Συνόδου του Οκτωβρίου έγιναν τα *πρώτα βήματα* συζήτησης και επεξεργασίας θέσεων σε Γενικές Συνελεύσεις Τμημάτων και σε Συγκλήτους. Η συζήτηση άλλου φαίνεται να προχώρησε σε κάποιες συνθέσεις ενώ αλλού ήταν μουδιασμένη. Η εμπειρία μου από τη συμμετοχή μου στην σχετική Επιτροπή του Πανεπιστημίου Αιγαίου είναι ενθαρρυντική. Δεν θα ήθελα να προτρέξω, ωστόσο με βάση αυτήν την εμπειρία και τα κείμενα θέσεων που συντάχθηκαν από Επιτροπές και Συγκλήτους στα ΑΕΙ της χώρας επιλεκτικά διακρίνω κάποια

ζητήματα που συνδυάζουν την ωριμότητα με το ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

α. *Τα ζητήματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.* Πιστεύω πως πρέπει να δώσουμε προτεραιότητα στις ακαδημαϊκές πρακτικές και διαδικασίες. Είναι κοινός τόπος ότι η μαζική εισροή φοιτητών τις τελευταίες δύο δεκαετίες σε συνδυασμό με μια σειρά παραγόντων - ένας μόνο από τους οποίους είναι η υποχρηματοδότηση- δημιούργησαν πολλά προβλήματα. Σε αυτά περιλαμβάνονται και τα θεωρούμενα ως «μικρά» αλλά ουσιαστικά ζητήματα της οργάνωσης της διδασκαλίας και της έρευνας, αυτά που κατά κανόνα φαίνεται να μην ενδιαφέρουν τη δημόσια συζήτηση και διαφεύγουν της προσοχής μας όταν καλούμαστε να παρουσιάσουμε «επίσημα» ενώ ωστόσο βρίσκονται επίμονα στο επίκεντρο της ανεπίσημης, ενδοεπαγγελματικής μας «κουβέντας». Αναφέρομαι, για παράδειγμα, στα προγράμματα σπουδών και τον τρόπο συγκρότησής τους, στο μοντέλο της «μαζικής διάλεξης», στη μετατροπή του Πανεπιστημίου σε εξεταστικό κέντρο, στην πίεση για «διευκολύνσεις» και τους τρόπους αξιολόγησης των φοιτητών, την έμφαση στην προφορικότητα, την πρακτική απαξίωση της βιβλιοθήκης ως κορυφαίου στηρίγματος της εκπαιδευτικής διαδικασίας στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες κ.τ.λ. Τέτοια ζητήματα συχνά βρίσκονται στο στόχαστρο του δημόσιου ελέγχου. Μέσα από αυτά παράγεται εν μέρει η δυσφήμιση του Πανεπιστημίου. Από την εμπειρία μας σε αυτά τα «μικρά» ζητήματα πρέπει να ξεκινήσουμε και να πάμε στα «μεγάλα».

Με λίγα λόγια, χρειαζόμαστε ένα νέο μοντέλο διδασκαλίας και αξιολόγησης. Πρέπει να γίνουν γενναίες προσπάθειες ώστε να ενισχυθεί η εκπαιδευτική διαδικασία με νέους, πιο διαδραστικούς, τρόπους εργασίας, σε μικρότερα ακροατήρια, που να προσεγγίζουν τη γνώση σε σχέση με τους τρόπους παραγωγής της και να δίνουν έμφαση στο γραπτό λόγο. Σε αυτούς τους νέους τρόπους εργασίας μπορούν να αντιστοιχήσουν και νέοι τρόποι αξιολόγησης. Είναι αυτονόητο ότι τέτοιες αλλαγές θέλουν τις αντίστοιχες υποδομές ενώ εξαρτώνται και από αντίστοιχες κινήσεις στις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης.

β. *Το ζήτημα της σχέσης Τμήματος-Σχολής.* Με ένα τέτοιο πνεύμα ανανέωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας πρέπει να αντιμετωπιστεί και το ζήτημα της αλλαγής των ισορροπιών ανάμεσα στο Τμήμα και τη Σχολή. Από πολλές πλευρές επιβεβαιώνεται η ανάγκη να παραμείνει το Τμήμα ως βασική μονάδα τόσο της εκπαιδευτικής διαδικασίας όσο και της διοίκησης. Η Γενική Συνέλευση του Τμήματος, όπου λειτούργησε σύμφωνα με το δημοκρατικό πνεύμα του ν.1268, συνέβαλε σε ουσιαστικές συνέργειες που ωφέλησαν το πανεπιστήμιο. Όμως παράλληλα αναγνωρίζεται η ανάγκη ενίσχυσης της Σχολής, όχι βέβαια με την αλλαγή του τρόπου εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, την οποία με προχειρότητα εισηγείται το Υπουργείο, αλλά με

τη θεσμική ενίσχυση των ευχερειών για την οργάνωση διατμηματικών προγραμμάτων σπουδών και διατμηματικών επιστημονικών συνεργασιών ή με τη θεσμική διασφάλιση της δυνατότητας μετεγγραφής σε Τμήμα της ίδιας Σχολής.

γ. *Το ζήτημα της διοίκησης των Πανεπιστημίων.* Βρίσκεται στο επίκεντρο της συζήτησης αφού αποτελεί τον πυρήνα της πρότασης του Υπουργείου αν και σφάλλουν όσοι νομίζουν ότι η αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων μπορεί να γίνει κύρια με διοικητικά μέτρα. Η συντριπτική πλειονότητα Συγκλήτων και Επιτροπών ζητά την επιβεβαίωση, για να μην πω ισχυροποίηση, και όχι την κατάργηση του μοντέλου της δημοκρατικής αυτοδιοίκησης. Σε αυτό βλέπουν μια από τις «κατακτήσεις» της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας. Θα συμφωνήσω μαζί τους. Ωστόσο είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σκεφτούμε τρόπους που να βελτιώνουν την αυτοδιοίκηση και να την προσαρμόζουν στις σημερινές συνθήκες. Το θέμα είναι μεγάλο και σύνθετο, γι' αυτό και περιορίζομαι σε λίγες επισημάνσεις.

Πρώτον, από αρκετές πλευρές υπογραμμίζεται η ανάγκη ενίσχυσης της αυτονομίας των πανεπιστημίων στην κατεύθυνση μιας ακαδημαϊκής και όχι επιχειρησιακής λογικής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη θεσμοθέτηση ενός διοικητικού μορφώματος το οποίο θα βρίσκεται σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο (ανάμεσα στο Υπουργείο και τα Πανεπιστήμια) και στον οποίο θα μεταφερθούν αρμοδιότητες που μέχρι τώρα έχει το Υπουργείο. Για παράδειγμα, θα συνθέτει κεντρικά τα «μηνύματα» που θα παίρνει από τα επιμέρους ιδρύματα σε μια συνολική στρατηγική στο πλαίσιο της οποίας θα διαχειρίζεται κορυφαία ζητήματα (όπως τη χρηματοδότηση, τον προγραμματισμό της έρευνας ή τη σχέση των πανεπιστημίων με την κοινωνία, κ.τ.λ.). Είναι βέβαια κρίσιμο να συμφωνήσουμε πρώτα τι είναι αυτό για το οποίο μιλάμε και μετά το βαφτίζουμε. Το σημαντικό είναι να απελευθερωθεί η κεντρική διαχείριση των πανεπιστημιακών πραγμάτων από μια παράδοση χειραγώγησης από το κόμμα που βρίσκεται στην εξουσία.

Με αυτό το πνεύμα μπορεί να διασφαλιστεί η ουσιαστική αυτονομία των Πανεπιστημίων ως προς τις ακαδημαϊκές τους λειτουργίες (π.χ. την κατάρτιση προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών), τον προσδιορισμό του προβλεπόμενου αριθμού των εισαγομένων όπως επίσης και ως προς τη σύνταξη εσωτερικών κανονισμών λειτουργίας, ώστε να είναι εφικτές οι αναγκαίες εξειδικεύσεις σε ζητήματα όπως τα κριτήρια εκλογής κ.ά. Έτσι θα αντιμετωπιστούν προβλήματα, όπως η αυθαίρετη αύξηση του αριθμού των εισαγομένων στο Πανεπιστήμιο, οι μεταγραφές ή οι δυσλειτουργίες στη διαδικασία διορισμού του προσωπικού, που συνδέονται με τον ασφυκτικό γραφειοκρατικό έλεγχο από το Υπουργείο.

Δεύτερον, παράλληλα πρέπει να διασφαλιστούν εσωτερικοί μηχανισμοί ελέγχου και λογοδοσίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη ριζική αναδιάρθρωση ορισμένων από

τις επιτροπές που ορίζει η Σύγκλητος σε ένα ενιαίο θεσμικό μόρφωμα. Η πρόταση να συγκροτηθεί σε κάθε ΑΕΙ ένα συλλογικό όργανο που θα έχει την αρμοδιότητα του εσωτερικού ελέγχου και της λογοδοσίας (π.χ. θα εγκρίνει την προγραμματική συμφωνία, τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό λειτουργίας του ιδρύματος και θα εποπτεύει την τήρηση του Εσωτερικού Κανονισμού λειτουργίας και τη διαχείριση των οικονομικών) αξίζει να συζητηθεί σε βάθος. Όπως επίσης πρέπει να ξαναδούμε το ζήτημα της αξιολόγησης για να περάσουμε από την προσχηματική αξιολόγηση (που τείνει να εκφυλίζεται σε εργαλείο διοικητικής και οικονομικής πίεσης) στην ουσιαστική αξιολόγηση που θα επικεντρώνεται στα ακαδημαϊκά ζητήματα και θα αποτελεί πολύτιμο μέσο βελτίωσης της δουλειάς μας.

Τρίτον, χρειάζεται να αναθεωρηθεί το περιεχόμενο της συνδιοίκησης. Η συνδιοίκηση απέτελεσε δυστυχώς το Δούρειο Ίππο για την άλωση μέσω των φοιτητικών παρατάξεων του Πανεπιστημίου από τα κόμματα εξουσίας. Πρέπει να γίνουν και άλλες αλλαγές πέρα από αυτές που θέσπισε ο νόμος Γιαννάκου. Έχει ωριμάσει, για παράδειγμα, η ιδέα ο συντελεστής βαρύτητας κάθε ομάδας που εκπροσωπείται στη Σύγκλητο να σταθμίζεται με το ποσοστό συμμετοχής των μελών της στις εκλογές.

Στα παραπάνω ώριμα ζητήματα μπορούμε να προσθέσουμε το νοικοκύρεμα των μεταπτυχιακών σπουδών, οι οποίες γνώρισαν εκρηκτική ανάπτυξη μετά τον ν. 2083, την οργάνωση τη χρηματοδότησης της βασικής πανεπιστημιακής έρευνας, την ενοποίηση του χώρου της έρευνας, τη θεσμοθέτηση των σχέσεων Ερευνητικών Ιδρυμάτων και Πανεπιστημίων και αρκετά άλλα..

3. Ποιοι με ποιους συζητάμε και με ποιο χρονοδιάγραμμα συζητάμε;

Η στρατηγική των μικρών βημάτων

Ο «διάλογος» και πιο πρόσφατα η «διαβούλευση» αποτελούν έννοιες που έχουν δεινοπαθήσει στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Η συστηματική τους επίκληση από τους κυβερνώντες τις αναδεικνύει σε βασικό *ζητούμενο*. Διάλογο ακούμε και διάλογο δεν βλέπουμε.

Δεν μπορούμε να εμφανιζόμαστε αρνητές του διαλόγου όσοι από εμάς επιδιώκουμε και πραγματοποιούμε, όπου μπορούμε, μια παιδεία οικοδομημένη στη διαλογικότητα. Ειδικά εμείς στο Πανεπιστήμιο οφείλουμε να αποκαταστήσουμε την έννοια του διαλόγου επιμένοντας στην τήρηση των βασικών του αρχών: στη δημοκρατική του διεξαγωγή και το εποικοδομητικό του πνεύμα. Πρέπει να διαλεχθούμε γύρω από τα προβλήματα του Πανεπιστημίου προς όλες τις κατευθύνσεις αλλά και με μια σειρά που να αντανakλά τη δομή της ευθύνης για τα πανεπιστημιακά πράγματα. Πρώτα στο εσωτερικό των πανεπιστημίων και μετά με την κοινωνία και την πολιτεία.

Υπερασπίζομαι μια συζήτηση διαφορετική από αυτή που έγινε μέχρι τώρα: που θα είναι ευρύτερα συμμετοχική, θα πηγαίνει σε μεγαλύτερο βάθος, θα εστιάζει στην εμπειρία. Μιλώ για μια ειρηνική σύγκρουση με τα σωρευμένα προβλήματα και με το πεπρωμένο που μας επιφυλάσσουν οι απολογητές της «αγοράς». Μόνο μια τέτοια συζήτηση είναι ικανή να αναδείξει το πραγματικό ζήτημα και να υποδείξει αποτελεσματικές λύσεις.

Η σημαντικότερη παρακαταθήκη αυτής της συζήτησης μπορεί να είναι η ανασύσταση, η αναγέννηση θα έλεγα, του συλλογικού υποκειμένου από το οποίο πηγάζει η εκπαιδευτική διαδικασία. *Πρέπει να ανασυγκροτήσουμε το πανεπιστημιακό «εμείς» σε μια νέα βάση.* Για να είναι ποιοτική και αποτελεσματική η Ανώτατη Παιδεία δεν φθάνει να έχει στις πρώτες της γραμμές πανεπιστημιακούς με έγνοια για την εκπαιδευτική και ερευνητική διαδικασία και με διάθεση προσφοράς. Απαιτείται αυτοί οι μαχόμενοι πανεπιστημιακοί να έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώνουν το αύριο του Πανεπιστημίου. Επιβάλλεται, λοιπόν, οι ζωντανές και δημιουργικές δυνάμεις στο Πανεπιστήμιο να συνεννοηθούν μεταξύ τους και να συνεργήσουν στην προσπάθεια και για τη θεσμική αντιμετώπιση των προβλημάτων. Οι διδάσκοντες πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης για τους οποίους το Πανεπιστήμιο είναι το «σπίτι» τους – αυτοί που τοποθετούν την παραγωγή και διάδοση της επιστημονικής γνώσης στο επίκεντρο του επαγγελματικού τους ορίζοντα και τιμούν το πανεπιστημιακό τους λειτούργημα-, οι φοιτητές που ζητούν από το Πανεπιστήμιο να παίξει αποτελεσματικά το ρόλο του στην πνευματική και επιστημονική τους διαμόρφωση ως κριτικά σκεπτόμενους πολίτες, οι διοικητικοί υπάλληλοι που ενδιαφέρονται να προσδώσουν στη διοικητική λειτουργία τις γενικότερες ποιότητες που οφείλει να διαθέτει ο δημόσιος τομέας –την ευρυθμία, τη χρηστή διαχείριση και την αποτελεσματικότητα-, όλοι αυτοί οι συντελεστές της πανεπιστημιακής κοινότητας οφείλουν να πρωτοστατήσουν στη συζήτηση που θα οδηγήσει στο νέο σχέδιο.

Αντιλαμβάνομαι, όπως και πολλοί άλλοι, τα σημαντικά εμπόδια στην υλοποίηση της στρατηγικής που προτείνω. Η κοινότητα των Ελλήνων πανεπιστημιακών, παρά το μικρό της μέγεθος, είναι πολυδιασπασμένη ανάμεσα σε διαφορετικές ειδικότητες, εκπαιδευτικές εμπειρίες και ιδρυματικές αναφορές αλλά και ανάμεσα σε ποικίλες παιδαγωγικές προσλαμβάνουσες, απόρροια της διασπορικής ακαδημαϊκής καταγωγής πολλών μελών της. Είναι επίσης διχασμένη και κατατμημένη κατ' αναλογία των πολιτικο-ιδεολογικών διαιρέσεων του ευρύτερου κοινωνικού πεδίου. Το σημαντικότερο, η απόσταση που χωρίζει διαφορετικές επαγγελματικές κατηγορίες πανεπιστημιακών είναι μεγάλη, η διάσταση και αντίθεση των αντίστοιχων συμφερόντων μοιάζει αγεφύρωτη. Είναι γεγονός ότι δύσκολα μπορούμε να μιλήσουμε για κοινά διακυβεύματα, ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της γενικευμένης κρίσης..

Ωστόσο εκτιμώ ότι η συζήτηση που βασίζεται στην ανάδειξη και αναγνώριση της διαφοράς, ακόμη και με συγκρουσιακούς όρους, μπορεί να λειτουργήσει προωθητικά και να αποτελέσει μια ευκαιρία για ουσιαστικές συναντήσεις. Στους χώρους εργασίας μας το ενδιαφέρον για ένα πανεπιστήμιο επιστημονικά ζωντανό, δημιουργικό, παιδαγωγικά δημοκρατικό και εξωστρεφές, που μας κάνει περήφανους, μπορεί να συντελέσει στην υπέρβαση της πολυδιάσπασης και την επίτευξη της μέγιστης δυνατής και απολύτως αναγκαίας ενότητας.

Δεν πρόκειται να είναι το «αόρατο χέρι» της αγοράς (και των εκπροσώπων της) αυτό που θα ανατάξει τα πανεπιστήμια αλλά η δική μας δράση στα αμφιθέατρα, τα εργαστήρια, τις βιβλιοθήκες, τις Γενικές Συνελεύσεις και τους Συλλόγους. Γι' αυτό θεωρώ ότι ο διάλογος που προτείνω είναι απαραίτητος.

Η προτεινόμενη συζήτηση είναι συστατικό στοιχείο μιας *στρατηγικής μικρών βημάτων*. Αν τα προβλήματα είναι πολλά και σύνθετα τότε εξίσου μεγάλα είναι και τα διακυβεύματα. Ανεξάρτητα πώς θα χαρακτηρίσουμε τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν –μεταρρύθμιση, μετασχηματισμό, απλά αλλαγή- ένα είναι σίγουρο. Για να είναι αποτελεσματικές πρέπει να πηγαίνουν βαθιά, στο πολιτισμικό υπέδαφος, να ακουμπούν και τις πολιτισμικές ρίζες του προβλήματος. Αυτές δεν αφορούν στο ένα μέρος, π.χ. στους εργαζόμενους, αλλά στη *σχέση* ανάμεσα στα μέρη και στον τρόπο επικοινωνίας τους. Εδώ είμαστε αντιμέτωποι με ένα από τα κλασικά αδιέξοδα του εκσυγχρονισμού, που αδυνατεί να συλλάβει τις βαθύτερες πολιτισμικές τομές ως προϋπόθεση της εμπρόθετης αλλαγής εμμένοντας σε μεταρρυθμίσεις αποκλειστικά από τα πάνω.

Δεν μιλώ απλά για συναίνεση –για την πιθανά παθητική εμπλοκή των άμεσα ενδιαφερομένων σε κινήσεις άνωθεν αλλαγής με στόχο τη νομιμοποίηση. Ούτε μόνο για συμμετοχικότητα –για την πιο ενεργητική και «από τα κάτω» δημοκρατική και, γιατί όχι, δημιουργική εμπλοκή των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας στην μεταρρυθμιστική διαδικασία με στόχο να γίνει πιο ουσιαστική. Μιλώ για κάτι παραπάνω, για *πολιτισμική ρήξη*. Το κρίσιμο είναι ο «διάλογος/διαβούλευση» να μην πάρει την τόσο οικεία μορφή της τμηματικής αντιπαράθεσης, έναν τρόπο που κατά κανόνα λειτουργεί όχι ανανεωτικά αλλά συντηρητικά ευνοώντας τα έτοιμα σχήματα και τον εκατέρωθεν δογματισμό, αλλά να κινηθεί σε νέες κατευθύνσεις που να αναγνωρίζουν τη διαφορά, να διαθέτουν αναστοχαστικότητα και να είναι ανοικτές στην κριτική αυτεπιστασία και αυτογνωσία. Ο τρόπος συνομιλίας (τόσο στο εσωτερικό του Πανεπιστημίου όσο και ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο και την κεντρική εξουσία) εντέλει θα προσδιορίσει το βαθμό ανανέωσης (καθώς και τα ειδικά χαρακτηριστικά) του δημοκρατικού μοντέλου της ακαδημαϊκής διακυβέρνησης που μπορούμε να έχουμε.

Για να είναι παραγωγική και ουσιαστική μια τέτοια συζήτηση *απαιτείται χρόνος*. Μόνον έτσι θα μπορέσουν τα μικρά βήματα να αθροιστούν σε ένα μεγάλο, αξιόπιστο αποτέλεσμα. Η απόφαση της Συνόδου του Δεκεμβρίου να μην προχωρήσει σε διάλογο με το Υπουργείο τώρα, αφού όπως εκτιμά δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις, αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο να αναπτυχθεί ακόμη παραπέρα και σε μεγαλύτερο βάθος η συζήτηση. Θα γίνει κάτι τέτοιο; Ομολογώ ότι δεν το γνωρίζω και ότι συμμερίζομαι το σκεπτικισμό συναδέλφων ως προς τις ευθύνες ορισμένων πρυτανικών αρχών στα αρνητικά φαινόμενα που μας απασχολούν. Ας πούμε ότι έχω συγκρατημένη αισιοδοξία. Έτσι κι αλλιώς το αποτέλεσμα θα εξαρτηθεί από πολλούς παράγοντες. Σε αυτούς περιλαμβάνεται και η ποιότητα της δικής μας κινητοποίησης και συμμετοχής. Έχουμε καθυστερήσει. Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό η προσπάθεια αυτή να *μην περιοριστεί* στο ασφυκτικό χρονοδιάγραμμα που έχει τεθεί από το Υπουργείο. Πρέπει να γίνει απολύτως σαφές *τι και πότε* συζητάμε στο πλαίσιο ενός δεσμευτικού χρονοδιαγράμματος που θα το συμφωνήσουμε μαζί όλα τα μέρη. Η προτεινόμενη διαδικασία δεν αποτελεί τακτικό διαπραγματευτικό ελιγμό. Περιγράφει την έξοδο από ένα νέο αδιέξοδο και ένα δρόμο διαφυγής προς τα εμπρός.

Όσοι από εμάς δουλέψαμε σκληρά σε αντίξοες συνθήκες για να στήσουμε στα πόδια του το Πανεπιστήμιο με βάση τις προδιαγραφές του ν.1268 και για να καθιερώσουμε παραδόσεις που να συνδυάζουν την ακαδημαϊκότητα και την δημοκρατικότητα δεν υπερασπιζόμαστε απλά το δημόσιο Πανεπιστήμιο. Υπερασπιζόμαστε τους κόπους και τα προϊόντα μιας μακροχρόνιας προσπάθειας. Ας μην το ξεχνά αυτό το Υπουργείο Παιδείας όταν φαντάζεται την οικοδόμηση του Πανεπιστημίου από την αρχή!

Η κυβέρνηση έχει ακόμη την ευκαιρία να αλλάξει γραμμή πλεύσης και να επιτρέψει στα Πανεπιστήμια να σταθούν στα πόδια τους με τις δικές τους δυνάμεις. Δεν φτάνει να αναλάβει τις παραμελημένες οικονομικές της ευθύνες απέναντι στα ΑΕΙ. Χρειάζεται και να απομακρυνθεί από τη στάση σχεδόν θεσμοθετημένης δυσπιστίας προς τους πανεπιστημιακούς λειτουργούς. Να μην συνεχίσει σε έναν αδιέξοδο δρόμο που οδηγεί τα ελληνικά Πανεπιστήμια στην παρακμή. Το κυριότερο, *να μην θεσμοθετήσει σε βάρος του δημόσιου Πανεπιστημίου αλλά υπέρ του*, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν έμπρακτα αναγνωρίσει το αυτονόητο δικαίωμα των Πανεπιστημίων να έχουν τον κύριο λόγο εις τα του οίκου τους και να τους προσφέρει την ανάσα χρόνου για να περιγράψουν με τις δικές τους διαδικασίες τα προβλήματα και τις ενδεδειγμένες λύσεις που στη συνέχεια θα συζητηθούν με την πολιτεία. Η βιασύνη και προχειρότητα είναι κακός δάσκαλος. Είναι ασυγχώρητη η επανάληψη χειρισμών που ο χρόνος έδειξε ότι είναι λαθεμένοι. Τα Πανεπιστήμια δεν αντέχουν άλλους τέτοιους πειραματισμούς.

Προτείνω η εσωτερική αυτή διαβούλευση όλων των συντελεστών της πανεπιστημιακής κοινότητας να αναπτυχθεί σε τρεις φάσεις. Η *πρώτη φάση*, που ήδη ολοκληρώθηκε, αφήνει μια παρακαταθήκη προβληματισμών αποτυπωμένων στο πλούσιο σώμα των κειμένων που συνέταξαν Σύγκλητοι και Επιτροπές και στα διαπιστωτικά κείμενα της πρόσφατης Συνόδου των Πρυτάνεων. Η *δεύτερη φάση* είναι η συστηματική και σε βάθος συζήτηση αυτών των υλικών στο εσωτερικό των ιδρυμάτων και η συστηματική καταγραφή των προβλημάτων με βάση τις επιμέρους εμπειρίες και τις ιδιαιτερότητές τους (παλαιότερα και νεότερα, κεντρικά και περιφερειακά) αλλά και με βάση τους διαφορετικούς επιστημονικούς προσανατολισμούς (Πολυτεχνικές, Ιατρικές ή Σχολές Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών). Η *τρίτη φάση* είναι η επεξεργασία αυτού του υλικού από μια ειδική Επιτροπή Επεξεργασίας Θέσεων. Το προϊόν των εργασιών αυτής της Επιτροπής μπορεί να συζητηθεί σε ένα πλαίσιο που θα συνδυάζει και δημοκρατική αντιπροσωπευτικότητα και ακαδημαϊκή εγκυρότητα για να αποτελέσει το σχέδιο για τα Πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Στη βάση ενός τέτοιου σχεδίου που θα έχει εκπονήσει «από τα κάτω» η πανεπιστημιακή κοινότητα πρέπει να γίνει η διαβούλευση με το Υπουργείο.

Για άλλη μια φορά η διαλογική αντιπαράθεση για το Πανεπιστήμιο αναδεικνύεται σε συμβολικό τόπο ευρύτερης σημασίας. Είναι μάχη για τη φύση των δημόσιων αγαθών, για το ρόλο του δημόσιου τομέα και για το βάρος του κοινού καλού στη ζωή μας. Ο τρόπος διεξαγωγής της καθώς και η έκβασή της σηματοδοτούν τα ειδικά χαρακτηριστικά και την ποιότητα της δημοκρατίας μας. Εντέλει είναι μάχη για το είδος της κοινωνίας στην οποία θέλουμε να ζούμε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Α. Διαμαντοπούλου, Κείμενο διαβούλευσης για την έναρξη διαλόγου: Εθνική στρατηγική για την Ανώτατη Εκπαίδευση, Οκτώβριος 2010.
- 2 Βλ. Lord Browne κ.ά., *Securing a Sustainable Future for Higher Education: An Independent Review of Higher Education Funding and Student Finance*, Οκτώβριος 2010, 62 σ..
- 3 Stefan Collini, «Browne's Gamble», *The London Review of Books*, τ.32, τχ.21, 4/11/2010, σ.23.
- 4 Αυτή είναι σίγουρα η περίπτωση πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στη Βόρεια Αμερική όπου κάποιοι μιλούν για το οξύμωρο του «ακαδημαϊκού καπιταλισμού». Ενδεικτικά βλ. Sheila Slaughter και Larry L. Leslie, *Academic Capitalism: Politics, Policies and the Entrepreneurial University*. Baltimore: Johns Hopkins UP, 1997.
- 5 Βλ. Marilyn Strathern (επιμ.), *Audit Culture: Anthropological Studies in Accountability, Ethics and the Academy*, Λονδίνο: Routledge, 2000.
- 6 Το ζήτημα αυτό αναδεικνύεται πολύ εύστοχα στο σημαντικό κείμενο των Susan Wright και Annika Rabo [«Anthropologies of university reform», *Social Anthropology* 18: 1–14, 2010].
- 7 Βλ. Don Brenneis, «Anthropology in and of the academy: globalization, assessment and our field's future», *Social Anthropology* 17: 3 261–275, 2009.
- 8 Για τις Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες ως το μεγάλο θύμα των «μεταρρυθμίσεων» έχουν γραφτεί πολλά.
- 9 Βλ. ΥΠΔΒΜΘ, «Περίληψη πρόσκλησης υποβολής προτάσεων της δράσης 'Ενίσχυση Μεταδιδασκτόρων Ερευνητών/τριών' που θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο του Ε.Π. 'Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση'», 2010.
- 10 Δεν αντέχω να μην πω ότι παρόμοιες πρακτικές αποτελούν υπερβολές και περιγράφουν ένα διανοητικό κλίμα της αρμοδιότητας ενός Πιτσιπιού που στον κλασικό του Πίθηκο Ξουθ καυτηριάζει τον επαρχιώτικο μιμητισμό της νεότευκτης Αθηναϊκής πρωτεύουσας στα μισά του 19ου αιώνα.
- 11 Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο, 3 Νοεμβρίου 2010.
- 12 «Καλλικράτης και σε ΑΕΙ-ΤΕΙ», συνέντευξη του Γ. Πανάρετου στον Νίκο Μάστορα, *Τα Νέα*, Δευτέρα 22 Νοεμβρίου 2010.

ΠΡΩΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

Η ΑΥΓΗ